

לשוויון
וזכויות
אדם

זילת

הזכות לחיסון

פגיעה בזכות לחיסון של הפלסטינים
תושבי השטחים הכבושים

עדי גרנות

הזכות לחיסון

**פגיעה בזכות לחיסון של הפלסטינים
תושבי השטחים הכבושים**

כתיבה:

עדי גרנות

צוות היגוי:

פרופ' ניהאיה דאוד

פרופ' דני פילק

ד"ר שלי קמין-פרידמן, עו"ד

עריכה לשונית: נחמה קרפול-בורק

עיצוב: ניב פרידמן

מאי 2021

תוכן העניינים

3	תקציר
7	מבוא
10	המצב בישראל בכל הנוגע לתחלואה וחיסונים – סטטוס ומדיניות
10	סטטוס ההתמודדות עם מגפת הקורונה בישראל
10	המדיניות הישראלית בהנגשת חיסונים ללא-אזרחים
13	המצב בשטחים הכבושים בכל הנוגע לתחלואה וחיסונים
16	אחריותה המוסרית של ישראל לדאוג לחיסונים לפלסטינים
16	הזכות האוניברסלית לבריאות
16	תיעדוף חיסונים
19	מחויבותה החוקית של ישראל לדאוג לחיסונים לפלסטינים
19	מחויבותה של ישראל לבריאות בשטחים הכבושים לפי הדין הבינלאומי ...
20	סוגיית עזה
21	סוגיית אוסלו
22	אפליה בהעברת חיסונים נוכח נוכחות המתנחלים בשטחים הכבושים
24	האינטרס הישראלי
24	העברת חיסונים בהתאם לתועלת הישראלית והמתנחלית
25	התניית העברת חיסונים בתמורה מצד הפלסטינים
27	סיכום, מסקנות ודרכי פעולה מומלצות

תקציר

מכון זולת קורא להנהגה בישראל למלא את מחויבותה החוקית והמוסרית ולדאוג לחיסון כל הפלסטינים תושבי השטחים הכבושים המצויים תחת שליטתה, וזאת בין היתר נוכח הפסקת האש שנחתמה בימים האחרונים לאחר סבב הלחימה האחרון בין חמאס לישראל.

נייר עמדה זה עוסק בפער הקיצוני והגדל שבין מצב החיסונים בישראל (מהמובילות בעולם) לבין מצב החיסונים בשטחים הכבושים, ובהיבטים השונים של אי עמידתה של ישראל במחויבותה לדאוג לחיסונים לפלסטינים החיים שם. הוא רואה אור בסמוך להפסקת האש בין ישראל לחמאס בתום סבב לחימה קטלני שגבה את חייהם של רבים ויצר נזק רב.

לפני ימים אחדים הגיע לסיומו סבב לחימה מדמם וכואב בין ישראל לחמאס, במסגרתו למשך למעלה משבוע הרצועה היתה נתונה תחת הפגזות של חיל האוויר הישראלי, שלפי ארגון בצלם בגינן "נהרגו עד עתה למעלה מ-200 פלסטינים, כמחציתם נשים וקטינים מתחת לגיל 18. מאות בתים נהרסו, תשתיות החשמל והמים ניזוקו, כבישים נהרסו ועשרות אלפים נאלצו לנטוש את בתיהם".¹

אלא שבעזה הצפופה והענייה, שסבלה גם טרם הסבב הנוכחי משיעור גבוה במיוחד של תחלואה ותמותה ממחלת הקורונה, האבידות בנפש לא פוסקות עם תום הלחימה, אלא להיפך. בשל הנזק העצום שגרמו ההפצצות הישראליות כעת יהיה לאוכלוסייה העזתית קשה אף יותר למנוע הדבקה ולהתמודד עם המגפה.

בימים האחרונים ישראל הפציצה את מעבדת הקורונה היחידה בעזה, הרגה בהפצצות את אחד המומחים היחידים לקורונה שיש בעזה, ואף פגעה בבית חולים.² זאת בנוסף לעשרות אלפי עקורים שביתם נהרס או שהיו מוכרחים לברוח בגלל ההפצצות, אשר נאלצו למצוא מחסה במוסדות אונר"א ברחבי הרצועה במגורים משותפים צפופים וללא ריחוק חברתי.

המצב הנוכחי בעזה גרוע מאוד ומצריך שיקום, לא רק בגלל ההרס והחורבן של הלחימה אלא בגלל ההשלכות שלהם על היכולת להתמודד עם מגפת הקורונה. בהודעה מאת לין הייסטינגס, המתאמת ההומניטרית לשטח הפלסטיני הכבוש של OCHA, המשרד לתיאום עניינים הומניטריים של האו"ם, היא כותבת כך: "סבב

1 נזק אנבי? 20.5.21, אתר בצלם

2 Rohan Talbot, Advocacy manager, Medical Aid for Palestinians, [Twitter](#), 11.5.21.

ההסלמה החריף את המצב ההומניטרי בעזה, שהיה בכי רע מלכתחילה, תוצאה של כמעט 14 שנות מצור ופילוגים מדיניים מבית, לצד מעשי איבה חוזרים ונשנים. עלינו להבטיח גם תמיכה שתאפשר להמשיך ולטפל בצרכים שהיו קיימים עוד קודם לכן, לרבות אלה הנובעים מהמגפה המתמשכת".³

גם בישראל וגם בשטחים הכבושים חיים תושבים ואזרחים שמבקשים לחיות את חייהם בביטחון ורווחה, המוצאים את עצמם שוב ושוב בני ערובה של מנהיגים שרוצים להמשיך להילחם בסבבים מיותרים וקטלניים. כעת יותר מתמיד ועל רקע ההרס הרב שיצרה, בכדי למנוע את מותם של בני אדם רבים נוספים, על ישראל למלא כעת את מחויבותה ולחסן את הפלסטינים שתחת שליטתה. שיקום זה של עזה הוא לא רק חובה הומניטרית של ישראל, אלא גם חלק ממה שעשוי למנוע סבב לחימה נוסף בעתיד הקרוב.

בנוסף, וגם בלי קשר לסבב הלחימה האחרון, לנוכח העובדה שלמדינת ישראל יש את היכולת והמשאבים, ובמסגרת מחויבותה ככוח כובש, עליה לפעול באופן מידי להבטחת מימוש הזכות לבריאות ולחיים בכבוד של כלל תושבי הגדה המערבית, רצועת עזה וירושלים המזרחית, ולדאוג שתינתן להם האפשרות להתחסן נגד נגיף הקורונה.

הדרישה לדאוג לחיסונים לפלסטינים תושבי השטחים הכבושים מובאת כאן ללא כל קשר לקריאה חד משמעית להסיר את המצור מעל עזה ולשים סוף לשליטה הישראלית עליה ועל יתר השטחים הכבושים. כל עוד הכיבוש נמשך, על ישראל למלא את מחויבותה לחסן את כל בני האדם שמצויים תחת שליטתה, בוודאי נוכח ההרס הרב שיצרה בימים האחרונים ברצועת עזה.

אנחנו פותחות בסקירה של סטטוס ההתמודדות עם מגיפת הקורונה בישראל ושל מצבה ומדיניותה של ישראל בכל הנוגע לחיסונים, ובמקביל מציגות את המצב החמור של התחלואה והתמותה בשטחים, ובפרט בעזה. בעוד שישראל היא מהמדינות המחסנות ביותר בעולם, בשטחים הכבושים המצויים תחת שליטתה אחוז המתחסנים נמוך ביותר, וזאת בשל היעדר נגישות לחיסונים.

את מצבה הגרוע של מערכת הבריאות הפלסטינית יש לתלות יותר מכל ב-54 שנות כיבוש, במסגרתן מדינת ישראל לא רק מפעילה משטר צבאי אלים ודכאני שלא מאפשר לתושבי השטחים הכבושים להתקדם, כפרטים וכקהילה, אלא אף

³ הודעה מאת לין הייסטינגס, המתאמת ההומניטרית לשטח הפלסטיני הכבוש, OCHA, 23.5.21.

פועלת באופן אקטיבי למניעת פיתוח באזור.

נכון לסוף חודש אפריל 2021, שיעור מקרי הקורונה הפעילים מתוך כלל האוכלוסייה בישראל עמד על 0.01706% (1,570 מתוך 9,197,590 תושבים), ואילו בשטחים הכבושים הוא עמד על 0.44802% (23,290 מתוך 5,198,429 תושבים).

בנייר העמדה אנחנו מציגות את המחויבות של ישראל ע"פ הדין הבינלאומי לחיסונים לפלסטינים. בהמשך לשני ניירות המדיניות שפורסמו מוקדם יותר השנה על ידי מכון זולת בנושא חיסוני הקורונה מפרספקטיבה של זכויות אדם, הנייר נוגע באחריותה המוסרית של ישראל, ובעיקר במחויבותה החוקית. זאת מתוקף היותה כוח כובש בשטחים ובהתאם לאמנות שונות, שעל חלקן ישראל אף חתומה בעצמה. במסגרת זאת, הנייר עוסק בריבונותה של ישראל בכל השטחים הכבושים, לרבות ברצועת עזה אשר אופי השליטה ישראלית עליה השתנה לאחר ההתנתקות בשנת 2005, ובערים הגדולות בגדה בהן אמורה היתה להתקיים אוטונומיה פלסטינית מלאה נוכח הסכמי אוסלו, במידה ואלו היו אכן מתמשים.

אנו מתמקדות באפליה הבוטה המתקיימת בשטחים הכבושים, בשל הפער בין הנגשה מלאה של חיסונים לאוכלוסיית המתנחלים, בשעה שלפלסטינים שבקרבתם חיים המתנחלים הללו – החיסונים אינם מונגשים. כמו כן, אנו נוגעות במתח שבין החשש המוצדק לפגיעה בחסינות הקהילה בישראל בשל קרבתה לשטחים הכבושים והתנועה היומיומית של אנשים וסחורות מצד אחד, לבין המדיניות האינטרסנטית הפסולה שלה מצד שני. זאת, הן בנוגע להתניית העברת חיסונים לפלסטינים בתמורות פוליטיות, והן בהקשר להחלטה לחסן נקודתית רק פועלים פלסטינים הבאים במגע עם ישראלים מצד שני.

בהמשך אנו מתייחסות גם לעתירה החשובה של מספר ארגונים בנושא אי הנגשת חיסונים לפלסטינים, אשר הוגשה לבג"ץ בסוף חודש מרץ 2021, ומתכתבות איתה ועם חלק ניכר מהטיעונים אשר הוצגו במסגרתה. כמו כן, אנו סוקרות את שלל הצעדים והפעולות שמכון זולת והעומדות בראשו נקטו בחודשים האחרונים למען קידום מדיניות חיסון הפלסטינים.

חשוב לציין כי עמידה על מחויבותה זו של ישראל – אין בה כדי לנרמל או להכשיר את הכיבוש אשר כרוך בהפרה חמורה, מקיפה, מתמשכת ויומיומית של זכויות האדם של מיליונים, או לערער על הצורך לסיימו לאלתר.

בנייר זה נציג 11 מסקנות המסכמות את מגוון ההיבטים שנסקרו בו, תוך פירוט דרכי החשיבה והפעולה שלפיהן על מדינת ישראל לנהוג. רחבות היקף ומגוונות ככל שיהיו, בסופו של דבר מתנקזות כל המסקנות הללו לכדי אמירה אחת ברורה וחד משמעית:

מתוקף היותה הכוח הכובש והריבון השולט על השטחים הכבושים ותושביהם, על מדינת ישראל לחסן את כלל הפלסטינים בגדה המערבית, ברצועת עזה ובירושלים המזרחית, ללא אפליה ומבלי שהדבר יהיה תלוי בשום תנאי או תמורה.

מבוא

מכון זולת לשוויון וזכויות אדם וארגון "רופאים לזכויות אדם" פרסמו בין החודשים ינואר לאפריל 2021 שני ניירות מדיניות בנוגע לזכות לחיסון מפרספקטיבה של זכויות אדם.

בחודש ינואר פירסם מכון זולת את נייר המדיניות, הזכות לחיסון: התמודדות עם פגיעה בזכות לחיסון. הנייר הציג שורה של דרישות לממשלת ישראל בנוגע למדיניות החיסונים והציע רשימה של המלצות יישומיות למקבלי ההחלטות, וזאת מפרספקטיבה של זכויות אדם, המושפעות ישירות ממדיניות החיסונים.

המלצות אלה נולדו מתוך עבודת חשיבה שנערכה על ידי צוות מומחים רב-מקצועי, והתייחסו בין היתר לסוגיות של הליך פיתוח החיסונים, רכישתם והנגשתם לציבור; תהליכי קבלת ההחלטות, ובכלל זה שיקולי תיעוד; הסכמה מדעת לחיסון; היענות לחיסונים והתמודדות עם "הססנות חיסונים", אחריות הצוותים הרפואיים ופיצוי נפגעי חיסון, ככל שיהיו כאלה.

לאורך התקופה האחרונה, מכון זולת הקדיש חלק ניכר ממאמציו לעיסוק באופן בו הקורונה הביאה לפגיעה בזכויות אדם. היטיב לתאר זאת אייל גרוס, פרופסור למשפטים וחבר בוועדת ההיגוי של מכון זולת במאמר שפרסם בפברואר האחרון, בו ביקש להתבונן בפגיעה זו באופן הוליסטי יותר, ולעמוד לא רק על הפגיעה בזכויות אדם שמתרחשת עקב הצעדים שננקטים על מנת להתמודד עם משבר הקורונה, אלא גם לזו המתקיימת מעצם קיומה של המגפה.⁴

במסגרת ההתבוננות בנושא החיסונים מפרספקטיבה של זכויות אדם, הנייר עסק במחויבותה של מדינת ישראל לחסן גם את האוכלוסיות המצויות תחת אחריותה ושליטתה, ובין היתר אסירים, מבקשי מקלט והפלסטינים תושבי השטחים הכבושים. בכל הנוגע לפלסטינים, המלצת צוות המומחים היתה חד משמעית: **"כל עוד הכיבוש נמשך, יש אחריות לישראל על הנגשת החיסון לאוכלוסייה הפלסטינית בשטחים"**.

לאחר פרסום נייר המדיניות, מכון גם זולת פעל בזירות שונות, לרבות הזירה הציבורית, הזירה הפרלמנטרית, ומול מקבלי החלטות ואנשי תקשורת לקידום הנושא: פנייה, יידוע והתרעה בפני מקבלי ההחלטות השונים, פעילות בתקשורת לעידוד שיח ציבורי בנושא ועוד.

⁴ אייל גרוס, [הקורונה עצמה פוגעת בזכויות האדם](#), הארץ, 24.2.21.

בתחילת חודש אפריל השיק מכון זולת את הזכות לחיסון: התמודדות עם הססנות חיסונים, גם הפעם מפרספקטיבה של זכויות אדם וחברה. בנייר זה, צוות המומחים הכיר ביתרונות המשמעותיים של "התו הירוק" בקידום פתיחת המשק, אך התריע שהרחבת תשתית החקיקה, שתאפשר מסירת מידע על מתחסנים לגורמים ציבוריים שונים, היא מדרון חלקלק שיפגע בזכויות האדם של המתחסנים. הצוות קבע שהדרך להתמודדות עם תופעת הססנות החיסונים, היא שכנוע של הציבור שהיענות לחיסון הוא מעשה המבטא סולידריות חברתית. הצוות המליץ לקדם חקיקה כוללת המסדירה את מדיניות החיסונים בישראל, ובין היתר התמקד גם במחויבות לצדק חברתי – שוויון בנגישות לחיסונים.

היות שהנייר נכתב מספר חודשים לאחר תחילת מבצע החיסונים בישראל, גם בו נבחנו בין היתר זמינות ונגישות החיסונים לאוכלוסיות ומגזרים שונים והיקפי ההיענות שלהם לאפשרות להתחסן, ובהתאמה – גם השפעתם של אלה על מימדי התחלואה במגזרים ובאוכלוסיות הללו. בכל הנוגע לאוכלוסיית הפלסטינים החיים בשטחים הכבושים, קבעו המומחים כי **"עקרון ההנגשה השוויונית של החיסונים הופך על ידי קובעי המדיניות גם בהחלטתם להימנע מהעברת חיסונים אל הרשות הפלסטינית בכמות שדי יהיה בה לחיסון כלל תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה"**.

בנייר עמדה זה אנו מבקשות להתמקד באוכלוסייה הפלסטינית, ולהתייחס בהרחבה להיבטים השונים של מחויבותה של מדינת ישראל לספק לה חיסונים ולדאוג לבריאותה. הוא מתבסס על עמדותיו והמלצותיו של צוות המומחים בשני ניירות המדיניות הקודמים שעסקו בזכות לחיסון, על מחקר ממוקד שנעשה לצורך כתיבת נייר זה, וכן על הצעדים השונים שמכון זולת נקט בחודשים האחרונים בכל הקשור לנושא.

בנוסף, בנייר זה אנו מבקשות להצטרף לרוח הכללית של העתירה שהוגשה לבג"ץ בתאריך 25.3.21 על ידי מספר ארגונים, וביניהם: רופאים לזכויות אדם, המוקד להגנת הפרט, גישה, אלמיזאן, עדאלה ושומרי משפט – רבנים למען זכויות אדם, בדבר חובתה של ישראל לדאוג לחיסונים עבור הפלסטינים תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה, המצויים תחת שליטתה (להלן: "העתירה").⁵

יש להדגיש כי הנייר הנוכחי עוסק אך ורק בפלסטינים תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה, ובמסגרת זו – לא נוגע בסוגייה של חיסון הפלסטינים תושבי ירושלים המזרחית. זו סופחה לישראל בניגוד לדין הבינלאומי, ועל כן אף על פי שמצויה תחת שליטתם הכוחנית והישירה של כוחות הביטחון הישראליים, איננה

5 [בג"ץ רופאים לזכויות אדם נ' מדינת ישראל](#), 25.3.21.

כפופה לריבון הצבאי כמו יתר השטחים הכבושים. המחויבות של מדינת ישראל לחסן את תושבי ירושלים המזרחית שרירה וקיימת, אך נעוצה בגורמים מעט שונים, כפי שהציג זאת ארגון עיר עמים.⁶

לדיון אודות תפקידה של ישראל באספקת חיסונים לפלסטינים יש מספר היבטים שמקבלים כאן התייחסות: המצב בישראל בכל הנוגע לתחלואה וחסונים והמדיניות שלה בנוגע לחיסון לא-אזרחים; המצב בשטחים הכבושים בכל הנוגע לתחלואה וחסונים; אחריותה המוסרית של ישראל לדאוג לחיסונים לפלסטינים; מחויבותה החוקית של ישראל לדאוג לחיסונים לפלסטינים בהתאם לדין הבינלאומי, ובמסגרת זו גם סוגיית אוסלו וסוגיית האפליה בין המתנחלים לפלסטינים; והאינטרס הישראלי, במסגרתו ישראל כן מחסנת פלסטינים אשר באים במגע עם תושבי ישראל ועם מתנחלים, וכן מתנה את העברת החיסונים לעזה בתמורה להשבת גופות החיילים והנעדרים.

6 עיר עמים, [פוסט בפייסבוק](#), 20.1.21.

המצב בישראל בכל הנוגע לתחלואה וחיסונים – סטטוס ומדיניות

סטטוס ההתמודדות עם מגפת הקורונה בישראל

נתוני ההתחסנות בישראל הם מהגבוהים בעולם (בחישוב לפי מספר מנות חיסון ל-100 איש).⁷ בישראל, קופות החולים אחראיות לתת שירות לחבריהן על פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי, וזהו אחד מהגורמים שאיפשרו את יעילותו הרבה של מבצע החיסונים במדינה.

הסכמי רכישת החיסונים אמנם חסויים, אך על פי פרסומים בתקשורת⁸ ישראל רכשה מחברת "פייזר" 10 מיליון חיסונים (שיאפשרו חיסון 5 מיליון איש) וחיסונים נוספים נרכשו מחברת "מודרנה". לפיכך, אין בישראל מחסור במנות חיסון. בעתירה שהוזכרה לעיל אף מצוין כי "על פי הכרזות ישראל, יש בידיה מלאי מספיק של חיסונים עבור האוכלוסיה, והיא אף פעלה למשלוח אלפי מנות חיסון ל-18 מדינות ברחבי העולם מעודף חיסונים".⁹ ב-19 לאפריל אף פורסם כי ישראל חתמה על הסכם עם חברת פייזר לרכישת מיליוני מנות חיסונים נגד קורונה לשנת 2022, ועל הסכם לאופציית רכישה של עוד מיליוני מנות חיסון, בין היתר גם מתוך היערכות לווריאנטים השונים של הנגיף.¹⁰

בהתאמה, גם מבחינת האוכלוסיות הזכאיות לחיסון, מצבה של ישראל מצוין. אמנם בתחילת מבצע החיסונים (ביום 16.12.20) משרד הבריאות קבע עקרונות מנחים לתיעדוף החיסונים, אך זמן קצר לאחר מכן, כבר בתחילת חודש פברואר 2021, הוחלט על הרחבת מבצע החיסונים לכלל האוכלוסייה מגיל 16 ומעלה.¹¹ נכון ליום 29.4.21, חוסנו בישראל שיעורים ניכרים מתוך אוכלוסיית הסיכון, וגם בקרב האוכלוסייה הכללית שיעור החיסון היה גבוה מאוד (92.4% מקרב בני 80-89; 95% מקרב בני 70-79; 86% מקרב בני 60-69).¹²

המדיניות הישראלית בהנגשת חיסונים ללא-אזרחים

לאורך החודשים האחרונים, ככל שאחוזים רבים יותר בקרב האוכלוסייה הישראלית התחסנו, ובעקבות לחץ ציבורי, ישראל החלה לחסן תושבים שאינם

7 [Share of people who received at least one dose of COVID-19 vaccine Coronavirus](#), Our World in Data, 7.4.21.
8 [המשלוחים האחרונים של חיסוני פייזר צפויים להגיע לישראל בשבועיים הקרובים](#), עידו אפרתי, הארץ, 21.2.21.
9 [בג"ץ רופאים לזכויות אדם נ' מדינת ישראל](#), 25.3.21, עמ' 9.
10 [ישראל חתמה על הסכם עם פייזר לרכישת מיליוני חיסונים לקורונה לשנת 2022](#), דני זקן, גלובס, 19.4.21.
11 עוד על מצב החיסונים בישראל ניתן לקרוא בנייר המדיניות [הזכות לחיסון: התמודדות עם הסטנות חיסונים](#), שמכון זולת פרסם בתחילת אפריל 2021.
12 [נגיף הקורונה בישראל – תמונת מצב כללית](#), משרד הבריאות, מדינת ישראל.

אזרחים – מהגרי עבודה ומבקשי מקלט, וכן בני אדם השוהים בשטחה בשל סיבות כאלו ואחרות. זאת, "בהתאם להיגיון האפידימיולוגי בדבר והחובה האנושית והמשפטית לעשות זאת ובעקבות פניות מצד רל"א ובהמלצת גורמי המקצוע".¹³

ראשית, חוסנו עובדים בענף הסייעוד שאינם אזרחים, הבאים במגע יומיומי עם אוכלוסיית הזקנים בישראל המצויה בסיכון מוגבר. בהמשך אושרו חיסונים עבור כל השוהים בישראל מעל גיל 60 ללא קשר למעמדם, ולאחר מכן לכלל אוכלוסיית הזרים. נכון לעכשיו מתחמי חיסונים נגישים גם לפלסטינים המחזיקים בהיתר שהייה בישראל (על רקע הומניטארי, מאוימות, רווחה או איחוד משפחות).

ישראל פעלה גם לחיסון פועלים פלסטינים המגיעים לעבוד בשטחה ובשטחי ההתנחלויות. לנושא זה יוקדש בהמשך תת-פרק משלו, והוא ייבחן כאן בעיקר סביב ההיבטים התועלתניים של המדיניות הישראלית בהנגשת חיסונים לפלסטינים.

עם זאת, אף על פי שמדינת ישראל היא הריבון בשטחים הכבושים, ומתוך כך אחראית על כלל תושביהם, עד כה היא נמנעה באופן כמעט גורף מהעברת חיסונים לתושביהם הפלסטינים. כמות מסוימת של חיסונים אכן הועברה מישראל לפלסטינים, אך מדובר במספר זניח יחסית שאין בו כדי למנוע את התפשטות המגיפה. בתוך כך, ישראל העבירה מעט יותר מ-5000 חיסונים לצוותי רפואה פלסטיניים,¹⁴ וכפי שיפורט כאן בהמשך, גם כ-120,000 חיסונים לפועלים פלסטינים בעלי היתר שהייה ועבודה בישראל ובהתנחלויות.

בתאריך 22.2.21 פנה של שר החוץ האמריקאי בלינקן למקבילו בישראל השר גבי אשכנזי, בבקשה שישראל תסייע בהעברת חיסונים לפלסטינים. תשובתו של האחרון היתה שישראל "מחסנת הכי הרבה פלסטינים בעולם".¹⁵ בתגובה לכך ולהמשך מדיניות ה"טפטופים" במסגרתה ישראל מעבירה לפלסטינים כמויות זניחות של חיסונים, הנדמים יותר כמעשי צדקה נקודתיים ולא כמדיניות סדורה, מנכ"לית זולת עינת עובדיה פנתה לשר הביטחון בקריאה לחסן את כלל האוכלוסייה הפלסטינית בשטחים הכבושים.¹⁶

דו"ח מצב זכויות האדם בעולם של ארגון אמנסטי אינטרנשיונל שהתפרסם בתאריך 7.4.21, בו נטען כי ממשלות בעולם ניצלו את מגפת הקורונה כדי לפגוע בזכויות תושבי מדינותיהן, מתאר את יחסה של ישראל לפלסטינים תושבי השטחים

13 [בג"ץ רופאים לזכויות אדם נ' מדינת ישראל](#), 25.3.21, עמ' 9.

14 [חיסונים מישראל לבכירים הפלסטינים? כך התמודדו ברשות עם הקורונה](#), אליאור לוי, 10.3.21, YNET.

15 ברק רביד, [בלינקן ביקש מאשכנזי: סייעו בהעברת חיסונים לגדה המערבית ולעזה](#), וואלה, 23.2.21.

16 עינת עובדיה, [ציוץ בטוויטר](#), 23.2.21.

הכבושים כן: "בדצמבר משרד הבריאות הישראלי חילק חיסוני קורונה אך ורק לאזרחי ותושבי ישראל, לרבות פלסטינים החיים במזרח ירושלים המסופחת שלא כחוק, תוך אפליה של קרוב לחמישה מיליון פלסטינים החיים תחת כיבוש ישראלי צבאי בגדה המערבית ורצועת עזה, וזאת תוך הפרה של מחויבותיו ככוח כובש להבטיח אמצעים מניעתיים שיבלמו את הפצתן של מגיפות".¹⁷

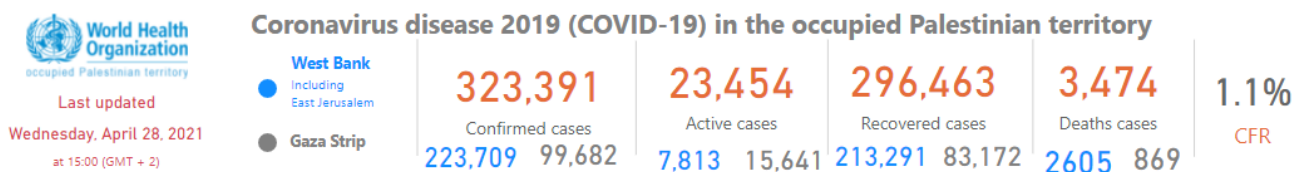
בינואר האחרון פרסם מכון זולת את תמיכתו הפומבית בעצומה שקראה לישראל לדאוג לחיסונים עבור הפלסטינים שנמצאים תחת שליטתה בגדה המערבית וברצועת עזה, שבין החתומים עליה גם נשיאת המכון, זהבה גלאון.¹⁸

17 "In December, the Israeli Health Ministry distributed COVID-19 vaccines exclusively to citizens and residents of Israel, including Palestinians living in illegally annexed East Jerusalem, discriminating against the nearly 5 million Palestinians living under Israeli military occupation in the West Bank and Gaza in violation of its obligation as occupying power to ensure preventive measures to combat the spread of epidemics." Amnesty International Report 2020/21, The State of The World's Human Rights, p 49 (Translated by Zulat).

18 מכון זולת, [ציוץ בטוויטר](#), 21.1.21.

המצב בשטחים הכבושים בכל הנוגע לתחלואה וחיסונים

בקרב אוכלוסיית הפלסטינים בשטחים הכבושים ישנה תחלואה ותמותה במימדים גבוהים. על פי נתוני ארגון הבריאות העולמי, נכון ליום 28.4.21 נספרו בשטחי הגדה המערבית 223,709 מאומתים ו-2,605 נפטרים מקורונה, וברצועת עזה 99,682 מקרים מאומתים ו-869 נפטרים. חשוב גם לציין כי בניגוד לירידה בתחלואה בישראל בעקבות החיסונים, בקרב הפלסטינים מגמת התחלואה נמצאת בעליה.

Coronavirus disease 2019 (COVID-19) in the occupied Palestinian territory, World Health Organization, 28.4.21

בישראל, המונה 9,197,590 בני אדם, יש נכון לתאריך 28.4.21 1,570 מקרים פעילים של קורונה, ואילו בקרב הפלסטינים בשטחים הכבושים, שמספרם הכולל עומד על 5,198,429, יש נכון לאותו יום 23,290 מקרים פעילים. מדובר בפער של 0.01706% מול 0.044802%.

#	Country, Other	Active Cases	Population
99	Israel	1,570	9,197,590

#	Country, Other	Active Cases	Population
153	Palestine	23,290	5,198,429

Worldometer.info, Coronavirus, 28.4.21

לפי דיווח של ארגון גישה מתחילת חודש אפריל המתבסס על עדכון מטעם משרד הבריאות בעזה, שם המצב מחמיר בקצב שיא וישנה עלייה דרמטית במספר החולים. "מעל 70,000 חולי קורונה מאומתים, יותר מ-13,000 פעילים, ולמעלה מ-630 מקרי מוות. [...] עלייה של למעלה מ-100 אחוזים במספר החולים הפעילים בתקופה של שבעה ימים בלבד. במהלך השבוע הראשון של אפריל

התגלו כ-1,500 חולים חדשים מדי יום, ואחוז התוצאות החיוביות נע בין 27-44 אחוזים מסך הבדיקות".¹⁹

אם באפריל היה מצבה של עזה חמור, הרי שכעת, בתום סבב הלחימה האחרון בין ישראל לחמאס, המצב שם קשה בהרבה. בשל הנזק העצום שהפצצות חיל האוויר הישראלי גרמו ברצועה, כעת יהיה לאוכלוסייה העזתית קשה אף יותר למנוע הדבקה ולהתמודד עם המגפה. בימים האחרונים ישראל הפציצה את מעבדת הקורונה היחידה בעזה, הרגה בהפצצות את אחד המומחים היחידים לקורונה שיש בעזה, ואף פגעה בבית חולים.²⁰ זאת בנוסף לעשרות אלפי עקורים שביתם נהרס או שנאלצו לברוח בגלל ההפצצות, אשר נאלצו למצוא מחסה במוסדות אונר"א ברחבי הרצועה במגורים משותפים צפופים וללא ריחוק חברתי.

מערכת הבריאות הפלסטינית איננה מאורגנת והיא ענייה במשאבים. לשם תפקודה היא נתמכת בסיוע בינלאומי ותלויה במחוות הומניטריות של ישראל או בתרומות. גם בעתירה ישנה התייחסות נרחבת למצבן הרע של המערכות הרפואיות בשטחים הכבושים נוכח פרוץ המגיפה.²¹ את מצבה הרעוע של מערכת הבריאות הפלסטינית לא ניתן כמובן לנתק מעצם הימצאותה תחת שליטה צבאית ישראלית, שגוזרת עליה "שנים ארוכות של כיבוש, הזנחה, הגבלות חמורות מצד ישראל, והעדר יכולת פיתוח".²²

בעתירה אף מודגש כי "ועדת האו"ם לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות קבעה בדוח משנת 2019 לגבי פעולות ישראל בהתאם לאמנה, כי הכשלים והחוסרים הקיימים בשירותי הבריאות שמפעילה הרשות הפלסטינית ברצועת עזה ובגדה, נובעים בחלקם הגדול מהמדיניות של ישראל, וההגבלות שהיא מטילה על חופש התנועה של אנשים, סחורות, תרופות ומידע, תוך הפרה של האמנה".²³

באופן דומה, תושבי השטחים אינם יכולים לממש את זכותם לחיסון, אלא בסיוע חיצוני. בתחילת חודש מרץ 2021 משרד הבריאות הפלסטיני הודיע שקיבל 12,000 מנות חיסון – 10,000 בתרומת רוסיה ו-2,000 מישראל, ומתוכו 2,000 מהמנות הועברו לרצועת עזה ו-200 לבית המלוכה הירדני. הקבוצות שזכו להתחסן בחיסונים אלו היו: צוותים רפואיים, שרי הממשלה, אנשי ביטחון בלשכות הנשיא וראש הממשלה הפלסטינים, חברי הוועד הפועל של אש"ף מעל גיל 65, סטודנטים והנבחרת הפלסטינית בכדורגל שאמורה היתה לטוס לחו"ל.

19 עלייה דרמטית בהיקף התחלואה בקורונה ברצועה, גישה, 7.4.21.

20 Rohan Talbot, Advocacy manager, Medical Aid for Palestinians, [Twitter](#), 11.5.21.

21 [בג"ץ רופאים לזכויות אדם נ' מדינת ישראל](#), 25.3.21, עמ' 6.

22 שם, עמ' 7.

23 שם, עמ' 6.

מאוחר יותר, בתאריך 17.3.21, התקבל ברשות משלוח של כ-60 אלף חיסונים מתוצרת פייזר ואסטר-זנקה מארגון הבריאות העולמי, וכשליש ממנו הועבר לרצועת עזה באמצעות היחידה לתיאום פעולות הממשלה בשטחים. בתאריך 21.3.21 משרד הבריאות הפלסטיני הודיע שהרשות החלה לחסן את תושביה לפי תיעדוף של מבוגרים מעל גיל 75, חולים בסרטן או באי ספיקת כליות, וצוותים רפואיים שטרם חוסנו.²⁴ לפי ארגון גישה, עד היום נכנסו לרצועת עזה, בה חיים למעלה משני מיליון בני אדם, 81,600 חיסונים שנרכשו על ידי הרשות הפלסטינית או נתרמו על ידי מדינות וסוכנויות בינלאומיות.²⁵

בשטחים הכבושים – הגדה המערבית ורצועת עזה – חיים כחמישה מיליון פלסטינים. אי לכך, שעה שאנו עומדים לקראת סיום מבצע החיסונים בישראל, מספר החיסונים שהיא העבירה לרשות הפלסטינית הוא זניח ביותר, ואין לו משמעות במובן של בלימת התפשטות המגפה, דאגה לבריאות התושבים וסיוע לכלכלה הקורסת, גם לצד החיסונים הלא-רבים שהועברו אליה מטעם גורמים נוספים.

בתאריך 7.4.21 הודיע באופן רשמי שר החוץ האמריקאי בלינקן שארצות הברית מחדשת את הסיוע לפלסטינים, ותעביר 150 מיליון דולר לאונר"א ו-75 מיליון דולר נוספים עבור פרויקטים וסיוע הומניטרי בגדה המערבית. ההנהגה בישראל הביעה את התנגדותה למהלך, ושגריר ישראל בארצות הברית ובאו"ם גלעד ארדן אף אמר ש"ישראל מתנגדת בתוקף לפעילות האנטי-ישראלית והאנטישמית המתקיימת במתקני אונר"א".²⁶

גם במבט אל החודשים הקרובים, נכון לעכשיו הפלסטינים עשויים לזכות בחיסון (במסגרת יוזמת Covax מטעם ארגון הבריאות העולמי בשיתוף ארגונים נוספים) שיספיק ל-20% מהאוכלוסייה, וכמובן שלא די בכך. בעתירה הדברים נאמרים באופן המפורש ביותר: "הפגיעה הקשה של המגיפה היא לא רק בריאותית אלא גם חברתית, כלכלית, אנושית. המערכת הכלכלית הפגיעה והחלשה בגדה ובעזה אינה מסוגלת לספוג את אסון המגפה הקטלני שניחת עליה ומשמעות המשכות המגפה והסגרים ללא החיסונים היא מטלטלת והרסנית".²⁷

24 ג'קי חורי, [הרשות הפלסטינית החלה במבצע חיסון תושביה](#), הארץ, 21.3.21.

25 [עלייה דרמטית בהיקף התחלואה בקורונה ברצועה](#), גישה, 7.4.21.

26 ברק רביד, [ארה"ב מחדשת את הסיוע לפלסטינים; ארדן: מתנגדים להעברת כספים לאונר"א](#), וואלה, 7.4.21.

27 [בג"ץ רופאים לזכויות אדם נ' מדינת ישראל](#), 25.3.21, עמ' 7-8.

אחריותה המוסרית של ישראל לדאוג לחיסונים לפלסטינים

הזכות האוניברסלית לבריאות

זכות אוניברסלית לבריאות פירושה שלכל איש ואישה הזכות לקבל שרותי בריאות איכותיים ושוויוניים, ולכל אדם הזכות לתנאים חברתיים המגדירים ומאפשרים בריאות – כגון חינוך, תזונה, מים איכותיים, הכנסה הוגנת ומכבדת, וסביבה בריאה. בלשון בית המשפט העליון, "הגם ששאלת היקפה של הזכות החוקתית לבריאות טרם הוכרעה, אין ספק שהחתיירה להבטחת תנאים בסיסיים של בריאות טובה נופלת להגדרה של הזכות לכבוד האדם. כמו כן, ניתן לראות בה נגזרת של הזכות לחיים ושל ההגנה על גופו של האדם".²⁸

על פי האמנה הבינלאומית בדבר זכויות חברתיות, כלכליות ותרבותיות משנת 1966, הזכות לבריאות היא זכות כל אדם ליהנות מהרמה הגבוהה ביותר של בריאות גופנית ונפשית שאפשר להשיגה (סעיף 12.1). נאמר בה במפורש שלמען המימוש המלא של הזכות לבריאות, על המדינות לנקוט צעדים החיוניים להבטחת מניעה של מחלות מדבקות, טיפול במחלות אלה ופיקוח עליהן (סעיף 12.2.ג).

תיעדוף חיסונים

תיעדוף חיסונים הוא אקט שנדרש רק כאשר יש בהם מחסור. כפי שצוין לעיל, בישראל אין כל מחסור בחיסונים, ולפיכך לכאורה אין כל סיבה שלא תחסן ללא הגבלה גם את הפלסטינים שתחת שליטתה. היות שבפועל ישראל נמנעת מלמלא את מחויבותה לחסן את הפלסטינים אף על פי שאיננה סובלת ממחסור בחיסונים, ניתן להסיק כי ההימנעות הזו נובעת מטעמים אחרים.

אי לכך, והיות שבישראל לא קיים יותר צורך בתיעדוף בשל שפע החיסונים העומדים לרשותה, הדיון בתיעדוף חיסונים בנייר הזה מתייחס בעיקר למדיניות הישראלית בנושא בתקופה מוקדמת יותר שבה עוד היה בכך צורך. עם זאת, חשוב לציין שגם כיום, כאשר כאמור כבר אין כל צורך בתיעדוף, ישראל מנגישה חיסונים לאזרחים ישראלים שאינם מבוגרים, חולים או שייכים לקבוצות סיכון, שעה שהיא נמנעת מלהנגישם לפלסטינים שכן משתייכים לקבוצות אלו.

28 בגץ 7245/10 עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ. משרד הרווחה (פורסם בנבו).

שיקולים אתיים בקביעת תיעדוף

מתוך שיקולים של חברתי באספקת החיסונים, יש לתעדף קבוצות אוכלוסיה מוחלשות בגלל גורמים חברתיים-כלכליים, לרבות צפיפות מגורים, כולל קבוצות מיעוט תרבותיות-לשוניות (חרדים, ערבים, יוצאי אתיופיה) ואוכלוסיות עניות שפגיעות יותר מאחרות לתחלואה.

הפלסטינים תושבי השטחים הכבושים הם אוכלוסייה ענייה מאוד, ורבים מהם חיים בצפיפות רבה, המגבירה מאוד את מקדם ההדבקה בנגיף הקורונה. הדבר נכון ביתר שאת באשר לתושבי מחנות הפליטים המצויים בגדה המערבית,²⁹ ובוודאי לתושבי רצועת עזה, שעל פי מדדים רבים נחשבת לאזור הצפוף בעולם.³⁰

זהות מקבלי ההחלטות

לאור ההודעה בתקשורת, לפיה ראש הממשלה יעמוד בראש ועדת שרים שתעסוק בפיקוח על החיסונים וחלוקתם,³¹ ונוכח המצב הפוליטי המורכב כיום בישראל, של ממשלה פריטטית אשר החלטותיה בניהול המגפה הובילו לא פעם לתוצאות לא רצויות כגון דחיית יישום תוכנית הרמזור, ולאור לחצים סקטוריאליים שחלקם הופעלו באופן לא שקוף – חשוב כי מומחים מקצועיים שאינם מוטים יקחו חלק בהחלטות בעניין תיעדוף החיסונים, לצד הפוליטיקאים. עניין זה מקבל משנה חשיבות לאור כך שהממשלה הנוכחית, כמו גם קודמותיה בעשור האחרון, מקפידה שלא לשים על סדר יומה את השלכות הכיבוש מנקודת המבט של זכויות הפלסטינים.

חיסון האוכלוסייה הפלסטינית המצויה תחת שליטתה של ישראל היא חובה מוסרית שיש לראותה כמובנת מאליה. בפנייה לראשי המפלגות בנושא, כינתה מנכ"לית מכון זולת עינת עובדיה את ההחלטה להימנע מכך, "מציאות בלתי נסבלת שלא מתיישבת עם החובה המוסרית לדאוג לרווחתם של בני אדם הנמצאים תחת שליטתה למעלה מ-53 שנים".³²

נראה כי בקרב הציבור חובה מוסרית זו נהירה יותר מכפי שבא לידי ביטוי בהחלטות הממשלה. במסגרת הסקר הראשון בפרויקט "מדד זכויות האדם" של

29 UNRWA, [West Bank](#)

30 UNRWA, [Gaza Strip](#)

31 ראו [כתבה](#) בכאן 11 מתאריך 10.11.20, אשר דנה גם במורכבות של המו"מ של ישראל לאספקת חיסוני קורונה.

32 עינת עובדיה, [ציוץ בטוויטר](#), 4.2.21.

מכון זולת, שפורסם במרץ 2021, נבחנה עמדת המשיבים בנוגע למחויבותה של ישראל לספק חיסונים לפלסטינים בשטחים הכבושים. מתוך כלל הישראליות והישראלים שנשאלו, רק שלישי מתנגדים לכך, ולעומתם 46% הביעו בכך תמיכה.

מתוך: סקר זכויות האדם של מכון זולת, פרויקט "המדד".³³

מחויבותה החוקית של ישראל לדאוג לחיסונים לפלסטינים

לצד האחריות המוסרית המוטלת על מדינת ישראל להגן על תושבי השטחים הכבושים ולדאוג לחייהם ובריאותם, יש לה גם מחויבות משפטית לעשות כן. הגדה המערבית ורצועת עזה הם שטחים המצויים תחת כיבוש צבאי ישראלי, וזאת לאחר שנתפסו על ידי ישראל במלחמת 1967, ומאז לא הוחל עליהן החוק הישראלי. בשמו הרשמי, משטר כיבוש מכונה בדיני המלחמה של המשפט הבינלאומי הפומבי, כמו גם באמנות בינלאומיות (כגון אמנת האג ואמנת ז'נבה הרביעית), בשם "תפיסה לוחמתית". הגדרות אלה אף פורשו באופן דומה בפסקי דין שונים של בית המשפט העליון בישראל, שקבע כי "מתפקידו של המפקד הצבאי באזור להבטיח את האינטרסים הביטחוניים הלגיטימיים של ישראל ואת הצרכים של האוכלוסיה האזרחית"³⁴.

מחויבותה של ישראל לדאוג לבריאות בשטחים הכבושים לפי הדין הבינלאומי

לפי אותו סקר של מכון זולת שפורסם במרץ האחרון, והוזכר לעיל, רק כשליש מהישראליות והישראלים חושבים שישראל שומרת על זכויות האדם של הפלסטינים בשטחים הכבושים.

מתוך: סקר זכויות האדם של מכון זולת, פרויקט "המדד"³⁵.

34 ע"א 5964/92 בני עודה נ' מ"י (20.3.02)

35 [סקר זכויות האדם של מכון זולת](#), פרויקט המדד.

כפי שנאמר בעתירה שהוזכרה לעיל, בשטחים הכבושים "חל המשפט הבינלאומי ההסכמי, אמנות והצהרות שאושרו על ידי מדינת ישראל, או כאלה שנקבע לגביהן כי הן חלות באזור".³⁶ בפנייתם, קובעים העותרים כי "האמנות והכללים הנהוגים באזור והתקבלו כמחייבים בפסיקה הישראלית, קובעים חד משמעית, כי המפקד הצבאי צריך לדאוג לא רק לבטחון, אלא גם לרווחת תושבי האזור, כולל לבריאות בשטחים".³⁷

את מחויבותה זו של ישראל העותרים מעגנים בין היתר גם בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, בנורמות של המשפט העברי, בחקיקה בעניין החשיבות של החיסונים לכל בני אדם, וכן בחקיקה בדבר חובתו של המפקד הצבאי לדאוג לבריאותה של כלל האוכלוסייה שבשטח שליטתו. בנוסף, העותרים נשענים גם על נייר עמדה של ועדה משותפת למועצה הלאומית לביואתיקה, ללשכה לאתיקה של הר"י ולמשרד הבריאות מאפריל 2020, לפיו אין לכלול בתיעדוף חולים גורמים כגון דת, גזע, לאום, ארץ מוצא, ומעמד אזרחי".³⁸

כמו כן, מוזכרים בעתירה גם מספר סעיפים מתוך אמנת ג'נבה, וביניהם סעיף 55, לפיו "על המעצמה הכובשת למלא את מחסוריו של השטח הכבוש גם בתחום הרפואי, אם הוא (השטח) אינו יכול לספק את עצמו ממקורותיו הוא", וסעיף 60, ה"מבהיר, כי גם אם מדינות שלישיות מעבירות סיוע, אין הדבר פוטר את המעצמה הכובשת מאחריותה הראשונית לספק את מחסורם של המוגנים".³⁹ את הנ"ל העותרים מגבים גם באמצעות התייחסות לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות (1966), שאושרה על ידי ישראל בשנת 1991, ולהערה כללית 14 משנת 2000 של הוועדה לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות.⁴⁰

סוגיית עזה

בעתירה ישנה התייחסות נרחבת למדי להמשך מחויבותיה ההומניטריות של ישראל לעזה גם לאחר ההתנתקות, וזאת בעיקר נוכח המשך שליטתה של ישראל על מרבית תחומי החיים ברצועה, לרבות ההחלטה אילו בני אדם, סחורות וציוד ייכנסו או ייצאו ממנה.⁴¹

מעבר לכך, יש לזכור שהעתירה הוגשה לפני סבב הלחימה האחרון, במסגרתו

36 [בג"ץ רופאים לזכויות אדם נ' מדינת ישראל](#), 25.3.21, עמ' 16.

37 שם, עמ' 21.

38 שם, 21-18.

39 שם, עמ' 22-21.

40 שם, עמ' 22.

41 שם, עמ' 18-16.

למשך למעלה משבוע הרצועה היתה נתונה תחת הפגזות של חיל האוויר הישראלי. לפי ארגון בצלם בגינן "נהרגו עד עתה למעלה מ-200 פלסטינים, כמחציתם נשים וקטינים מתחת לגיל 18. מאות בתים נהרסו, תשתיות החשמל והמים ניזוקו, כבישים נהרסו ועשרות אלפים נאלצו לנטוש את בתיהם".⁴²

עצם קיומה של האפשרות של ישראל לתקוף כך את הרצועה באמצעות הפצצות אוויריות הוא עדות להמשך השליטה הישראלית בעזה. זו אמנם כבר אינה מתבצעת ברובה המכריע באמצעות נוכחות חיילית ומתנחלית בשטח עצמו, אך לובשת צורה חדשה של שליטה מאוויר, מהים ומהגדרות, וכרוכה בין היתר גם במבצעים צבאיים הרסניים ורחבי היקף אחת לכמה שנים.

נשיאת מכון זולת, זהבה גלאון, פנתה בקריאה ליועמ"ש בדרישה שינחה את שרי הקבינט בדבר אחריותה של ישראל להעביר חיסונים לעזה. במאמר שפרסמה בכברואר האחרון כתבה: "איך בדיוק הם אמורים לדאוג לעצמם? ישראל אחראית למצור עליהם שנמשך 15 שנים, ולעזתים אין יכולת לחסן את עצמם: כל המצרכים שלהם נכנסים — ולעתים קרובות אינם נכנסים — באישור ישראלי. תחליטו: מצור או 'שידאגו לעצמם'? זה לא הולך ביחד".⁴³ גלאון אף חזרה על הדברים בראיון שנתנה לישי שנרב בגל"צ בתאריך 15.2.21, בו פנתה בנושא גם לשרי הקבינט עצמם.⁴⁴

במאמר של נעה גלילי, רכזת מדיניות וסנגור בארגון "גישה", שהיה בין העותרים, היא כותבת: "השנה החולפת היא זכוכית מגדלת לפגיעותיה של ישראל בזכויותיהם ובצורכיהם הבסיסיים של שני מיליון תושבי עזה, מחציתם ילדים וילדות. שליטתה משפיעה כמעט על כל היבט בחייה, אך היא ממשיכה להתנכר לאחריותה ולחובותיה לפי החוק הבינלאומי והישראלי. אין דרך לפתור את הכשל החוקי והמוסרי הזה, שבשמו היא מוכנה להמשיך לסכן אף את שלום תושביה, בלי להבין שמדיניותה כלפי עזה אינה בת קיימא, ועליה להשתנות".⁴⁵

סוגיית אוסלו

אחד הכלים שבאמצעותם ישראל מבקשת לפטור את עצמה מאחריות לחיסון האוכלוסיה הפלסטינית המצויה תחת שליטתה, הוא הטענה לפיה הסכמי אוסלו העבירו את האחריות של תחום הבריאות לרשות הפלסטינית. במאמרו של פרופ' דני פילק, חבר בצוות המומחים שגיבש את ההמלצות בשני ניירות המדיניות הקודמים שהמכון פרסם בנושא חיסוני הקורונה, הוא משיב לטענה זו בשני

42 [נזק אגבי? 20.5.21](#), אתר בצלם

43 זהבה גלאון, [האזור ערך השבוע את אחד הדיונים המחפירים אי פעם](#), הארץ, 18.2.21.

44 [זהבה גלאון בראיון לישי שנרב בגל"צ](#), 15.2.21

45 נעה גלילי, [הקורונה סיפקה לישראל עוד סיבה לחנוק את עזה](#), הארץ, 16.3.21.

אופנים:

"ראשית, לישראל אחריות בגלל העובדה שהמדיניות שלה היא שאחראית לכך שבמשך יותר מ-25 שנה הכלכלה הפלסטינית ומערכת הבריאות שלה לא התפתחו. עניין שני: הסכמי אוסלו היו אמורים להיות חלק מתהליך שבסיומו תקום מדינה פלסטינית ריבונית בגדה המערבית ובעזה. אך כמעט שלושים שנה אחרי חתימת ההסכמים, אין מדינה פלסטינית ואין ריבונות פלסטינית על הגדה ועל עזה. ישראל היא הריבון דה פקטו – יש לה שליטה צבאית מוחלטת, ויכולת לקבוע מי ומה נכנס ויוצא".⁴⁶

התייחסות לכך מופיעה גם בעתירה, הקובעת כי הסכמי אוסלו "לא שינו את מחויבותה של ישראל על פי הדין הבינלאומי והיא עדיין נחשבת כוח כובש בשטחים. [...] אין בהסכם מיוחד שנעשה עם גורמים מקומיים בשטח כבוש כדי לפגוע בזכויות תושבי השטח הכבוש המעוגנות באמנה (ז'נבה), או לשחרר את המדינה הכובשת מחובותיה".⁴⁷

מנכ"לית מכון זולת עינת עובדיה פנתה בנושא זה לשר הביטחון. במאמרה שכפ"ץ אוסלו היא כותבת: "השליטה הפלסטינית בשטחי איי ובי היא בדיחה גרועה. השטחים הללו הם מובלעות בין שטחים שנמצאים בשליטה ישראלית. [...] ישראל חזקה מספיק כדי לאפשר לפלסטינים להתחסן, גם אם זה יפגע בנתניהו בקלפי".⁴⁸

אכליה בהנגשת חיסונים נוכח הימצאותם של מתנחלים בשטחים הכבושים

כידוע, בשטחים הכבושים חיים לא רק תושבים פלסטינים אלא גם למעלה מ-400,000 מתנחלים, שנוכחותם מוגדרת לפי אמנת ז'נבה כפשע מלחמה של העברת אוכלוסייה מהמדינה הכובשת אל השטח הכבוש. לא זו אף זו, אף על פי ששתי האוכלוסיות חיות תחת באותו שטח, כל אחת מהן כפופה למערכת חוק ולריבון שונים: הפלסטינים – לחוק הצבאי ולכוח הישראלי הכובש, ואילו המתנחלים – לחוק הישראלי. במסגרת זו, שעה שהפלסטינים סובלים משלילה מאסיבית ומתמשכת של מרבית זכויותיהם, המתנחלים נתפסים על ידי המערכת כישראלים לכל דבר ועניין ונהנים מכל הזכויות מהן נהנים תושבי מדינת ישראל.

מציאות אפרטהיידסטית זו מכתובה בין היתר גם את מדיניות הטיפול וההתמודדות עם משבר הקורונה וסוגיית החיסונים. כך, "יהודים החיים בהתנחלויות זכאים

46 דני פילק, [העברת חיסונים לפלסטינים זו לא רק חובה מוסרית, זה צורך בריאותי](#), שיחה מקומית, 4.2.21.

47 [בג"ץ רופאים לזכויות אדם נ' מדינת ישראל](#), 25.3.21, עמ' 25.

48 עינת עובדיה, [שכפ"ץ אוסלו](#), זמן ישראל, 25.2.21.

למלוא הזכויות, כולל הזכות הבסיסית לחיים ולבריאות. לעומת זאת, רובם המוחלט של התושבים הפלסטינים בשטחים, הנמצאים באותו שטח, כולל, כמובן, אנשים בקבוצות סיכון מובהקות, קשישים וחולים, אינם יכולים להתחסן".⁴⁹

אלא שאפליה שכזו מהווה נדבך נוסף בהפרה של ישראל את מחויבותיה החוקיות כלפי נתיניה הפלסטינים, וכפי שמצוין בעתירה, סעיף 38 (2) של אמנת ז'נבה הרביעית "קובע את החובה לספק לתושבים מוגנים, הזקוקים לטיפול רפואי, שירותים המשתווים לאלה שמקבלים אזרחיה".⁵⁰

49 [בג"ץ רופאים לזכויות אדם נ' מדינת ישראל](#), 25.3.21, עמ' 12.

50 שם, עמ' 21-22.

האינטרס הישראלי

מחד גיסא, אין פסול בהכרה בכך שמעבר לחשיבות המוסרית והמחויבות המשפטית, חיסון האוכלוסייה הפלסטינית הוא גם אינטרס ישראלי שיתרום להגנה על בריאות הציבור הישראלי מפני ייבוא הנגיף אל ישראל, השתלטות על המגיפה בישראל והשגה של חסיונות קהילה ברמה הכוללת. את הדברים האלו השמיע לאחרונה גם פרופ' ברבש, מנכ"ל משרד הבריאות לשעבר ואחד הפרשנים המוכרים לענייני קורונה, שהתייחס לכך באופן ישיר.⁵¹

נגיף הקורונה לא מבקש תעודת זהות לפני הדבקה ולא עוצר במחסום. מניעת חיסונים מתושבי השטחים הכבושים היא לבנת חבלה שהממשלה מניחה בתהליך ההבראה מהמגיפה. חלק מתושבי השטחים הכבושים מגיעים לעבוד בישראל, ואזרחי ישראל יוצאים אל שטחי הגדה המערבית לצורך ביקורים, קניות וכו'. במאמר מאת עו"ד ד"ר שלי קמין פרידמן, אשר חיברה את שני ניירות המדיניות הראשונים שמכון זולת פירסם בנושא חיסוני הקורונה, תחסנו את הפלסטינים. אנחנו חולקים גורל אפידמיולוגי, היא כותבת על כך ביתר פירוט.⁵²

מאידך גיסא, יש הבדל מהותי בין ההבנה כי גורלם האפידמיולוגי של אזרחי ישראל ושל תושבי הרשות הינו גורל משותף הודות לתנועת האנשים היומיומית ויחסי השכנות המייצרים מגעים והמשך הדבקה, לבין שימוש ציני ותועלתני בתלות של הפלסטינים בסיוע הישראלי בכל הנוגע לחיסונים, כפי שאירע לא אחת בתקופה האחרונה.

העברת חיסונים בהתאם לתועלת הישראלית והמתנחלית

בתאריך 18.2.21 הודיע משרד הבריאות הישראלי שחיסונים של חברת מודרנה שהועברו לישראל, אך לא נעשה בהם שימוש, ישמשו לחיסון פועלים פלסטינים בעלי היתר עבודה בישראל. חיסוני מודרנה דומים מאוד לחיסונים של חברת פייזר, ששימשו את ישראל לחיסון אזרחיה, אך יש להם הוראות הפעלה שונות, ולכן עד כה משרד הבריאות נמנע מלחסן בהם בשל החשש מבלבול בין ההוראות. לאחר שנשללו ההצעות לחסן באמצעותם את חיילי צה"ל ואת האסירים בישראל, הוחלט לבסוף להקצות אותם לפועלים הפלסטינים.⁵³

מבצע החיסונים החל בתאריך 8.3.21, ונערך במתחמים שמוקמו במעברים

51 זולת – לשוויון וזכויות אדם, [פוסט בפייסבוק](#), 9.1.21.

52 ד"ר שלי קמין פרידמן, [תחסנו את הפלסטינים. אנחנו חולקים גורל אפידמיולוגי](#), Ynet, 12.1.21.

53 [משרד הבריאות: חיסוני מודרנה יינתנו לפועלים פלסטינים שעובדים בישראל](#), מירב כהן, וואלה, 18.2.21.

בין ישראל לגדה המערבית. באותו יום אמר מנכ"ל משרד הבריאות פרופ' חזי לוי בעת שביקר באחד ממתחמי החיסונים: "זה מבצע מאוד חשוב, מדי יום אנחנו מארחים בין 100 אלף ל-130 אלף פועלים פלסטינים והם עובדים כתף לכתף עם פועלים ישראלים. [...] חשבנו שיהיה נכון לחסן אותם כדי למנוע ככל שניתן מעבר תחלואה מהרשות". בנוסף, אמר גם כי "החיסון של פלסטינים הוא עניין של מוסדות הבריאות הפלסטיניים ומי שמנהל את הרשות הפלסטינית".⁵⁴

אם היה ספק כלשהו בנוגע למתח בין טובת המתחסנים הפלסטינים לבין האינטרס הישראלי ולשאלה את מי מהם נועדו חיסונים אלה לשרת, היא נענית בין היתר על ידי שני נתונים: האחראים על קביעת התורים ועל הבאת המתחסנים למתחמי החיסונים – הם המעסיקים הישראליים (למעשה, נאסר על הפועלים להגיע לשם באופן עצמאי); ומי שמתפעלים את המתחמים הם המינהל האזרחי ורשות המעברים.⁵⁵ כמו כן יש לציין כי בהודעות מטעם משרד הבריאות הודגש בפני המעסיקים כי אין לחייב את הפועלים להתחסן,⁵⁶ אך בה בעת התקבלו גם עדויות של פועלים לפיהן המסר שהועבר להם הוא שאם לא יתחסנו, אישורי העבודה שלהם לא יחודשו.⁵⁷

התניית העברת חיסונים בתמורה מצד הפלסטינים

ב-15.2.21 התקיימה ישיבה של ועדת המשנה למדיניות ואסטרטגיה של ועדת החוץ והביטחון של הכנסת בנושא חיסונים ברשות הפלסטינית. במהלך הדיון, השמיע יו"ר הוועדה ח"כ צבי האוזר התנגדות להעברת חיסונים לתושבי רצועת עזה, ותלה את התנגדותו בעובדה שהחמאס מחזיק בגופותיהם של הדר גולדין ואורון שאול, חיילי צה"ל שנהרגו במהלך מבצע צוק איתן ברצועה ב-2014, ובשבויים הישראליים אברה מנגיסטו והישאם שעבאן איסייד.

במאמר שכותרתו "האוזר ערך השבוע את אחד הדיונים המחפירים אי פעם", פנתה נשיאת מכון זולת זהבה גלאון ליו"ר הוועדה, וכתבה: "האנושיות הבסיסית שלנו צריכה להזדעק מכך שבריאותם של תושבי עזה נהפכה לכדור משחק בקרב הציניים וחסרי העכבות שבפוליטיקאים שלנו. כשאנחנו מונעים חיסון מתושבת עזה שלא עשתה לנו כל רע, אנחנו מאבדים חלק מהאנושיות שלנו".⁵⁸

54 [החל מבצע חיסון הפועלים הפלסטינים; נערכים ל-20 אלף מתחסנים](#), ניר חסון, הארץ, 8.3.21.
 55 הגר שיזף, [מבצע החיסון לפועלים פלסטינים בישראל יחל ביום ראשון במחסומים ובהתנחלויות](#), הארץ, 3.3.21; אמיר בוחבוט, [בכניסה לאזורי תעשייה וביציאה ממעברים: כך יתחסנו 100 אלף פועלים פלסטינים](#), וואלה, 3.3.21.
 56 הגר שיזף, [מבצע החיסון לפועלים פלסטינים בישראל יחל ביום ראשון במחסומים ובהתנחלויות](#), הארץ, 3.3.21.
 57 [הפועלים שהתחסנו נושמים לרווחה, ומדברים על מי שחסר: "לדאוג למשפחות"](#), יניר יגנה, וואלה, 8.3.21.
 58 זהבה גלאון, [האוזר ערך השבוע את אחד הדיונים המחפירים אי פעם](#), הארץ, 18.2.21.

עמדתו של ח"כ האוזר לא מתקיימת בואקום, אלא עומדת בהלימה עם המדיניות הרשמית של ההנהגה בישראל. במהלך דיון בבג"ץ בעתירה של משפחת גולדין, אמר בא כוחם, פרופ' אביעד הכהן: "הדבר היחיד שעומד לנגד עינינו הוא השבת הבנים, החיילים והאזרחים, לישראל. זה לא הגיוני ולא מוסרי שישראל נוקטת במחוות הומניטריות מפליגות, ראויות כשלעצמן, בלא שאלה יותנו בהשבת הבנים".⁵⁹

בתגובה, השיבה המדינה כך: "בכל הנוגע להעברת חיסוני קורונה, מדיניות ישראל ביחס לרצועת עזה מבוססת כאמור, בין היתר, על שיקולי חוץ וביטחון, ובהם גם שיקולי שבויים ונעדרים וכן על שיקולים בריאותיים הנוגעים גם למאבק בהתפשטות הקורונה, ובמציאות הנוכחית אין למשיבים כוונה, לעת הזו, להעביר חיסונים מישראל לרצועת עזה. עוד יצוין כי בעת הנוכחית, על-פי המידע המצוי בידי גורמי המדינה, אין בידי הרשות הפלסטינית חיסונים, וממילא אין בידיה חיסונים להעברה לרצועת עזה".⁶⁰

59 אברהם בלון, [השופט גער בממשלה: לא יתכן שאין למשפחת גולדין כתובת](#), סרוגים, 15.3.21.

60 אבישי גרינצייג, [המדינה לבג"ץ: אין כוונה בשלב זה להעביר חיסונים נגד קורונה לעזה](#), גלובס, 6.1.21.

סיכום, מסקנות ודרכי פעולה מומלצות:

קיים פער קיצוני, ההולך וגדל, בין מצב החיסונים בישראל למצב החיסונים בשטחים שתחת שליטתה. בעוד שישראל היא מהמדינות הממוסנות ביותר בעולם, בשטחים הכבושים המצויים תחת שליטתה אחוז המתחסנים נמוך ביותר, וזאת בעיקר בשל היעדר נגישות לחיסונים.

גם בישראל וגם בשטחים הכבושים חיים תושבים ואזרחים שמבקשים לחיות את חייהם בביטחון ורווחה, המוצאים את עצמם שוב ושוב בני ערובה של מנהיגים שרוצים להמשיך להילחם בסבבים מיותרים וקטלניים. כעת יותר מתמיד, ועל רקע ההרס הרב שיצרה ברצועת עזה, בכדי למנוע את מותם של בני אדם רבים נוספים, על ישראל למלא את מחויבותה ולחסן את הפלסטינים שתחת שליטתה.

מצבה הגרוע של מערכת הבריאות הפלסטינית הוא תוצר של 54 שנות כיבוש, במסגרתן מדינת ישראל לא רק מפעילה משטר צבאי אלים ודכאני שלא מאפשר לתושבי השטחים הכבושים להתקדם, כפרטים וכקהילה, אלא אף פועלת באופן אקטיבי למניעת פיתוח באזור.

מדינת ישראל מחויבת לדאוג לחיסונים לפלסטינים המצויים תחת שליטתה. עם זאת, עמידה על מחויבותה זו – אין בה כדי לנרמל או להכשיר את הכיבוש אשר כרוך בהפירה חמורה, מקיפה, מתמשכת ויומיומית של זכויות האדם של מיליונים, ואת הצורך לסיימו לאלתר.

1. מתוקף היותה מי ששולטת בשטחים הכבושים, מוטלת על מדינת ישראל המחויבות החוקית והאחריות המוסרית לספק חיסונים לפלסטינים.

2. כמי ששולטת בכניסת ציוד וסחורות לשטחים הכבושים, על מדינת ישראל מוטלת גם האחריות להבטיח את הוצאתו לפועל של כל מאמץ של מדינות או גורמים זרים נוספים למכור או להעניק חיסונים לפלסטינים. מאמצים הומניטריים כאלו אינם מוסיפים או גורעים כהוא זה ממחויבותה של ישראל, ואין לראות בהם תנאי או שיקול שישפיעו על מחויבותה.

3. למרות שינוי אופי השליטה הישראלית ברצועת עזה לאחר ההתנתקות בשנת 2005, ישראל היא עדיין הריבון ברצועה, ובין האחראיות המרכזיות למצב ההומניטארי החמור המתחולל בה. לפיכך, המחויבות להגן על הזכות לבריאות של תושבי עזה מוטלת על ישראל.

4. הטיעון לפיו בשל הסכמי אוסלו שהעניקו לרשות הפלסטינית חלק מהסמכויות בגדה, ישראל אינה מחויבת לדאוג לחיסונים לפלסטינים – אינו תקף. ישראל

היא עדיין הריבון בשטחים הכבושים, והאחראית לבריאות תושביהם ולשמירה על זכויות האדם שלהם.

5. לא יתכן שישראל מחסנת את אוכלוסיית המתנחלים שחיים בשטחים הכבושים בניגוד לדין הבינלאומי, בשעה שאיננה מחסנת את תושבי האזור הפלסטינים. הבחנה זו במדיניות החיסונים מעניקה מובהקות חריפה למציאות האפטהידיסטית המתקיימת באזור.

6. את מחויבותה של ישראל לדאוג לחיסונים לפלסטינים בשטחים הכבושים אין לתלות בשום תנאי, ואין להשתמש בחובתה כדי לקדם שום אינטרס ישראלי או לצבור כל יתרון במגעים מול ההנהגה הפלסטינית, ובכלל זה גם לא נושאים רגישים דוגמת נעדרים וגופות.

7. ההחלטה לחסן רק את הפלסטינים שמצויים במגע עם ישראלים מתוקף היותם פועלים בישראל ובהתנחלויות היא פסולה.

8. בכל הנוגע לסוג החיסונים, איכותם, מקורם וכד' – על ישראל להימנע מכל סוג של דיפרנציאציה בין אזרחיה לבין הפלסטינים שתחת שליטתה, ולהעניק לפלסטינים חיסונים באותה רמת איכות ויעילות של החיסונים שהיא מעניקה לישראלים.

9. הקריטריונים להענקת חיסונים ולקביעת סדר העדיפויות צריכים להיות זהים, בין אם מדובר באזרחים ישראלים או בתושבים פלסטינים, ולצורך העניין – היה על ישראל לחסן פלסטינים מבוגרים ובעלי מחלות רקע לפני שהנגישה את חיסוניה לכלל האוכלוסייה הישראלית, ועליה לעשות זאת לפני שתנגיש לכלל האוכלוסייה הישראלית חיסון שלישי.

10. דיפלומטיית החיסונים שישראל מנהלת היא בלתי ראויה כלשעצמה, ובמידה ויש בידיה עודפי חיסונים עליה למסור אותם למדינות וקהילות שזקוקות להם, לא לשם מטרת רווח. בכל מקרה, גם אם ההנהגה בישראל בוחרת כן לקיים דיפלומטיית חיסונים, כל עוד היא לא דואגת לחסן את כלל הפלסטינים בשטחים הכבושים, היא איננה יכולה לקבוע כי יש בידה די חיסונים כדי למכור אותם החוצה.

11. היות שמתקיימים מגע ותנועה יומיומית בין ישראל לשטחים הכבושים, אספקת חיסונים לכלל האוכלוסייה הפלסטינית בשטחים היא בין היתר גם אינטרס ישראלי שיתרום לקידום חסינות הקהילה בישראל.

לסיכום, לישראל יש לא רק את המחויבות אלא גם את היכולת והמשאבים לחסן את הפלסטינים המצויים תחת שליטתה. במסגרת מחויבויותיה החוקיות

ככוח כובש ואחריותה המוסרית, עליה להשתמש לאלתר במשאבים הללו על מנת להבטיח את מימוש הזכות לבריאות והזכות לחיים בכבוד של כל הפלסטינים תושבי השטחים הכבושים, תוך הימנעות מנקיטת צעדים מפלים וללא כל תנאי, במיוחד לנוכח הנזק העצום שגרמה ברצועת עזה בסבב הלחימה האחרון.

מכון זולת פועל לקדם מדיניות של שוויון וזכויות אדם
ולשקם את הלגיטימיות של שיח זכויות האדם בישראל

נשיאה | זהבה גלאון
מנכ"לית | עינת עובדיה

כל הזכויות שמורות לזולת - לשוויון וזכויות אדם ©

zulat.org.il

לשוויון
וזכויות
אדם **זולת**